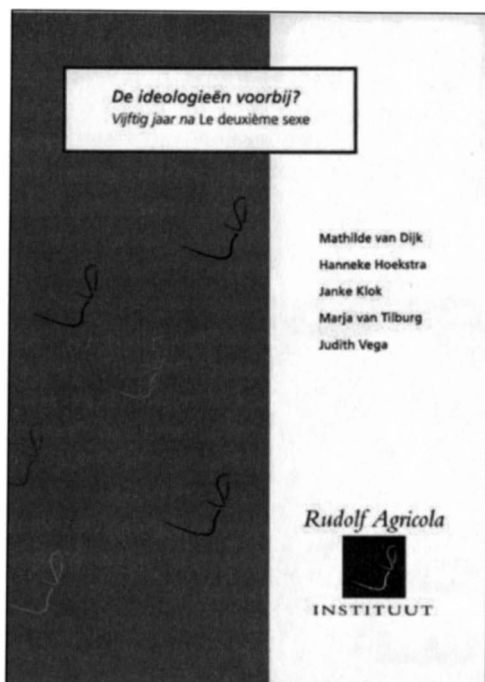

De ideologieën voorbij?

Over openbaarheid, missies en gender.

Vijftig jaar na 'Le deuxième sexe'

Janke Klok (ed.)

**Groningen: Rudolf Agricola Instituut, 2000
66 blz., € 6,50**

In 1999 was het vijftig jaar geleden dat *De tweede sekse* van Simone de Beauvoir verscheen. Het jubileum bracht tal van publicaties met zich mee; feministische tijdschriften wijdde themanummers aan De Beauvoir, en in Frankrijk, Duitsland en Nederland werden congressen georganiseerd. Opvallend was de aan-

dacht voor de betekenis van *De tweede sekse* voor het hedendaagse feministische denken. Historische terugblikken op het werk kwamen beduidend minder vaak voor dan de vraag of De Beauvoirs denken in onze postmoderne *discours* actueel of juist achterhaald is.

Ook op de studiedag die de Salon Vrouwenstudies van de Rijksuniversiteit Groningen aan het jubileum wijdde, stond de actualiteit van De Beauvoirs werk centraal. De voordrachten die onderzoekers van Letteren, Wijsbegeerte, Godgeleerdheid en Maatschappijgeschiedenis presenteerden, zijn gebundeld in *De ideologieën voorbij? Over openbaarheid, missies, en gender. Vijftig jaar na 'Le deuxième sexe'*. Het boekje met vier artikelen vormt het zesde deel uit een reeks van het Rudolf Agricola Instituut – deel vier en vijf moeten nog verschijnen. De onderzoeksschool verzorgt regelmatig uitgaven naar aanleiding van een congres of studiedag op het terrein van de geesteswetenschappen.

Het De Beauvoir-thema in de bundel bestaat er met name uit dat zij als grondlegster van het feministische denken en van het begrip gender wordt beschouwd. De bundel is vooral een presentatie van de promotieonderzoeken van Groningse feministische theoretici. De rode draad in de artikelen wordt gevormd door de vraag of ideologie in feministische theorievorming al dan niet een gepasseerd station is.

Een aantal keer wordt nieuw licht geworpen op bestaande interpretaties die meestal voor lief worden genomen. Mathilde van Dijk laat

zien dat de hagiografie van mystica's, middeleeuwse vrouwelijke heiligen, in termen van vleselijkheid en vochtigheid – wat indertijd voor vrouwelijkheid stond – niet alleen een bevestiging is van het heersende vrouwbeeld, zoals feministische theologen beweren. Christus, de belichaming van God, werd ook met die 'vrouwelijke' beelden geassocieerd. De mystica's werden dus op dezelfde wijze beschreven als Christus, waaruit we de opzienbarende conclusie kunnen trekken dat God in de Middeleeuwen niet alleen als mannelijk gezien werd. In plaats van een ideologische interpretatie waarbij vooral gekeken wordt naar seksistische elementen, pleit Van Dijk dan ook voor een historische interpretatie waarin de context centraal staat.

De koppeling aan De Beauvoir lijkt niet alleen hier vergezocht. Het artikel van Hoekstra is ook op een wat plichtmatige manier verbonden aan het thema van de bundel. Zij onderzocht de boeken van de Friese protestantse schrijfster Ypk fan der Fear. Behalve dat Fan der Fear geïnspireerd blijkt door *Memoires d'une jeune fille rangée* van De Beauvoir, keert de laatste niet terug in het stuk. Wel komt de vraag naar de actualiteit van ideologie hier weer naar voren. Hoewel Hoekstra's uitgangspunt – het geven van een geschiedenis aan vrouwen – op zich ideologisch is, kon haar promotieonderwerp niet vanuit een ideologiekritische hoek benaderd worden. In zo'n verklaring is namelijk geen plaats voor het individueel doorbreken van een ideologisch kader. Het postmoderne antwoord op ideologieën was echter ook geen optie. Hoekstra wilde het werk van de auteur met behulp van biografische gegevens verklaren, en dit kan niet in een postmoderne discoursanalyse, omdat daarin de tekst centraal staat. Ze laat zien dat Ypk fan der Fear, van wie de hoofdpersonen verscheurd raken tussen religie en vrijheidsdrang, een bewuste strijd voerde om gehoord te worden. Het kleine verhaal van Ypk fan der Fear levert zo een bijdrage aan het grote verhaal over de Nederlandse protestantse cultuur.

Het is jammer dat Hoekstra geen voorbeelden geeft van het werk van de schrijfster. Het wordt niet duidelijk waarom zij, een marginale schrijfster die zoals Hoekstra schrijft, noch door feministen noch door Friese literatuurkenners serieus genomen wordt, het onderwerp van een promotie waard is. Is zij uniek in haar soort, of zijn er meer van dit soort naoorlogse Friese schrijfsters?

Het dichtst bij het eigenlijke onderwerp van de studiedag staat het artikel van Judith Vega. In een heldere uiteenzetting schetst ze het raakpunt van *De tweede sekse* met de belangrijkste feministische politieke filosofen van deze tijd: Iris Young, Nancy Fraser en Judith Butler. Deze vullen de liberale en socialistische programma's, waarin gelijkheid en eerlijke verdeling centraal staan, aan met een perspectief waarin dominantie, verschil en erkenning een rol spelen.

De Beauvoir is volgens Vega in die zin actueel dat zij inzag dat niet alleen politieke, maar ook culturele mechanismen verantwoordelijk zijn voor uitsluiting uit de maatschappelijke orde. Dit voegt iets toe aan een abstract gelijkheidsideaal dat los staat van de cultureel pluriforme werkelijkheid. De Beauvoir liet zien dat aan sekse-ongelijkheid culturele vooroordelen ten grondslag liggen.

Inzicht in de 'ironische conditie' van de vrouw, waarbij zij tegelijkertijd een gelijke en een andere is, moet feministische onderzoekers nieuwe strategieën opleveren. In eerste instantie is dat het beschrijven van verbanden tussen politiek, cultuur, kennis en sekse. Weliswaar zonder ouderwetse normatieve ideologie streven deze projecten van de hedendaagse feministische politieke filosofen, uiteindelijk naar het inrichten van een seksueel-democratische openbaarheid.

Padu Boerstra